

Л. Ц. Масловська,
д. е. н., професор кафедри менеджменту організацій,
Житомирський національний агроекологічний університет, м. Житомир
К. С. Головач,
аспірантка, Житомирський національний агроекологічний університет, м. Житомир

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОСНОВА АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

L. Maslovska,
Doctor of economic sciences, professor of the department of management of organizations
K. Golovach,
Post-graduate student of Zhytomyr National Agroecological University)

DIAGNOSIS OF FINANCIAL CONDITION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES AS THE BASIS CRISIS
MANAGEMENT

Проведено діагностику фінансового стану у сільськогосподарських підприємствах. Здійснено оцінку достатності покриття поточних витрат наявними грошовими коштами. Розраховано аналіз ліквідності сільськогосподарських підприємств Житомирського району. Досліджено показники ділової активності, які показують оборотність капіталу та активів підприємств. Проаналізовано фінансову стійкість досліджуваних підприємств, що відповідає забезпеченості запасів та витрат власними та позиченими коштами. Розглянуто в динаміці загальний показник рентабельності підприємств вибірки. Виокремлено основні шляхи покращення для оптимізації фінансового стану сільськогосподарських підприємств. Визначено основні характеристики та особливості агрегатної моделі оцінки ймовірності кризи та банкрутства для суб'єктів господарювання. Розраховано та викладено результати проведення оцінки за досліджуваною моделлю у сільськогосподарських підприємствах Житомирського району. Діагностування кризового типу агрегатної моделі викликає необхідність наступного етапу — розробку ефективного антикризового управління в подальшому.

The article deals with diagnosis of the financial condition of agricultural enterprises. Much attention is given to the estimation of the sufficiency of current expenditures to available cash. Attention is drawn to liquidity analysis of agricultural enterprises of Zhytomyr region. The study has been conducted in business activity indicators that show turnover of capital and assets of enterprises. It draws our attention to the analysis of the financial stability of the investigated enterprises which corresponds to the provision of stocks and costs by own and borrowed funds. The dynamics of the overall profitability by the sample rate are examined. Recommendations are given about the basic ways of improvement to optimize the financial condition of agricultural enterprises. The main characteristics and features of the aggregate estimate model for the probability of a crisis and the bankruptcy of economic entities are examined. It has been calculated and presented the results of the evaluation of the model in the agricultural enterprises of Zhytomyr region. Diagnosis of a crisis type of an aggregate model makes it necessary to the next phase — the development of effective crisis management in the future.

*Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, фінансовий стан, рентабельність, ліквідність, криза, банкрутство.
Key words: agricultural enterprises, financial condition, profitability, liquidity crisis, bankruptcy.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах господарювання спостерігається доволі нестійкий фінансовий стан підприємств усіх галузей економіки. Особливо вразливим щодо фінан-

сової стабільності є сільське господарство з його мінливістю та сезонністю виробництва, які обумовлюють нерівномірність надходження коштів і неспроможність багатьох підприємств здійснювати своєчас-

Таблиця 1. Оцінка ліквідності сільськогосподарських підприємств Житомирського району за 2012–2014 рр.

Назва підприємства	Коефіцієнт швидкої ліквідності			Коефіцієнт абсолютної (термінової) ліквідності			Частка виробничих запасів у оборотних активах		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
ТОВ "Вертокиївка"	0,13	0,35	0,44	0,02	0,01	0,03	0,62	0,48	0,74
ПП "Миролюбівське"	0,00	0,46	0,18	0,01	0,01	0,01	0,99	1,00	1,00
СПП "Лад "	1,55	1,29	1,27	0,06	0,03	0,01	0,48	0,36	0,41
ПСП "Троянівське"	1,15	0,39	0,38	0,15	0,07	0,29	0,91	0,78	0,21
ТОВ "Укрзернопром"	6,04	2,55	3,14	0,01	0,01	0,01	0,03	0,01	0,01
СТОВ "Ліщинське"	1,05	0,59	0,07	0,01	0,01	0,01	0,15	0,29	0,59
ТОВ "Шанс"	0,21	2,38	8,98	0,12	0,06	0,66	0,88	0,94	0,64
ТОВ "Житомирнасінтрав"	0,44	1,70	1,47	0,02	0,05	0,42	0,25	0,15	0,11
ТОВ "Агро-Пром-Сервіс"	1,26	1,34	1,24	0,01	0,01	0,01	0,27	0,29	0,21
СВК "Світоч"	0,06	1,13	9,27	0,02	0,01	0,01	0,87	0,83	0,01
СТОВ "Украгротехтрейд"	1,03	1,85	2,92	0,34	0,55	1,89	0,08	0,07	0,06
ПСП "Глибочанське-ОСМВ"	0,54	1,53	0,44	0,01	0,01	0,01	0,56	0,48	0,00
ФГ "Царіцино"	0,31	2,67	1,23	0,18	2,21	0,35	0,04	0,01	0,00
СФГ "Ставрів"	0,22	2,65	1,58	0,29	4,25	2,95	0,01	0,67	0,77
ТОВ "Укрлітнасія"	3,60	1,68	0,39	0,76	0,04	0,30	0,09	0,03	0,48

Джерело: розраховано на основі даних [7].

не і в повному обсязі фінансування усіх етапів господарської діяльності. Все це, маючи значний вплив на виробничу діяльність сільськогосподарських товаровиробників і на їх фінансово-економічний стан, здатне спричинювати кризові явища. Тому актуальним є здійснення якісної діагностики фінансового стану сільськогосподарських суб'єктів господарювання з метою виявлення ознак кризи та превентивного управління ними. В якості об'єкта дослідження обрано 15 сільськогосподарських підприємств Житомирського району — різних за організаційно-правовими формами, обсягом капіталу, співвідношенням активів і джерел їх формування, розміром та іншими характеристиками, які регулярно звітують перед органами державної статистики.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Науковим підґрунтям для здійснення аналізу та діагностики фінансово-економічної діяльності сільськогосподарських підприємств, а також розробки антикризових заходів і оцінки ймовірності банкрутства закладено у працях багатьох вчених-економістів. Цією проблематикою займалися вітчизняні та зарубіжні видатні вчені. З поміж них викликають інтерес роботи В. Андрійчука [1], Р. Таффлера та Г. Тисшоу [18], І. Бланка [3], А. Воронкової [4], А. Спрінгейт [17], Ж. Конана та М. Голдера [16], О. Гудзь [5], М. Дем'яненка [6], Лігоненко Л.О. [10], О. Островської, В. Ковальова [8], А. Поддєрьогіна [12], І. Сокиринської [13] та ін.

НЕ ВИРІШЕНІ РАНІШЕ ЧАСТИНИ ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Незважаючи на достатньо глибоке вивчення загальної проблематики фінансового забезпечення підприємств та багатогранність існуючих теоретичних підходів до діагностики кризи, необхідно, використовуючи досвід вітчизняних та зарубіжних економістів, сформувати напрями оптимізації фінансового стану сільськогосподарських підприємств з метою уникнення кризових явищ. Це зумовлює необхідність поглибленого вивчення та проведення діагностики фінансового стану

сільськогосподарських підприємств з врахуванням сучасних особливостей розвитку галузі та загального стану економіки.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є здійснення діагностики фінансового стану сільськогосподарських підприємств з допомогою агрегатної моделі оцінки ймовірної кризи та банкрутства.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Фінансовий стан, за визначенням О. А. Островської, — це складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика діяльності підприємства в певному періоді, що відображає ступінь забезпеченості фінансовими ресурсами, раціональності їх розміщення, достатності власних оборотних коштів для своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями та здійснення ефективною господарської діяльності в майбутньому [11]. Важливим показником фінансового стану є фінансова стійкість, під якою розуміють такий ступінь використання фінансових ресурсів на підприємстві, при якому воно вільно розпоряджається своїми грошовими коштами, забезпечує безперебійний процес виробництва і реалізації продукції, здатне покрити витрати на розширення та оновлення виробництва [9, с. 266].

Одним з найважливіших показників оцінки діяльності підприємств у ринковій економіці є ліквідність. Цей показник свідчить про наявність в обороті підприємства достатньої кількості грошових коштів для покриття своїх поточних витрат та здійснення виробничої діяльності. Розраховані показники для оцінки ліквідності досліджуваних сільськогосподарських підприємств наведено в таблиці 1.

З наведеної таблиці бачимо, що коефіцієнт швидкої ліквідності відповідає нормативному значенню у ТОВ "Укрзернопром", ТОВ "Агро-Пром-Сервіс", СТОВ "Украгротехтрейд". Це свідчить про спроможність даних сільськогосподарських підприємств у разі зниження обсягів реалізації продукції покрити свої зобов'язання перед кредиторами. Якщо ж коефіцієнт швидкої

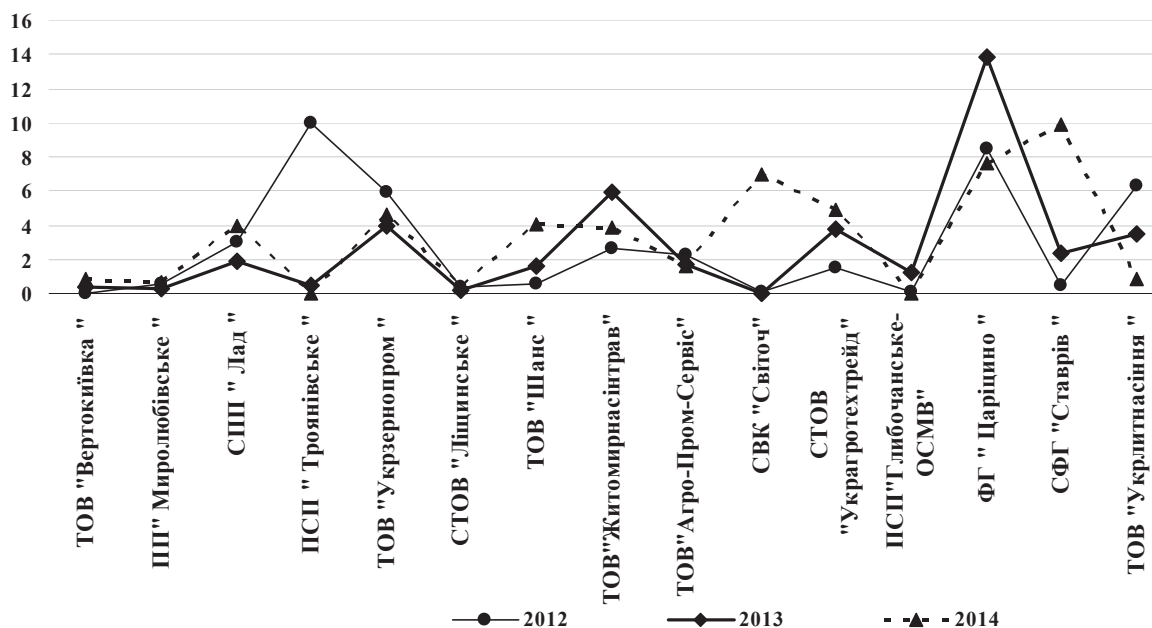

Рис. 1. Динаміка коефіцієнтів фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств Житомирського району

Джерело: розраховано на основі даних [7].

ліквідності більший за 1, наприклад, як у СТОВ "Украгротехтрейд" та СФГ "Ставрів", то суб'єкт господарювання має низький фінансовий ризик, а значить потенційні можливості для залучення додаткових фінансових ресурсів.

Більша частина сільськогосподарських підприємств Житомирського району є неліквідними. Це впливає з проведених вище розрахунків. Адаже від наявності у підприємств швидко ліквідних активів, до яких відносяться готівка, кошти на рахунках у банках і легкореалізовані елементи оборотних ресурсів, визначає їх платоспроможність. Висока ліквідність підприємств забезпечує їм можливість використовувати кошти на покриття витрат у будь-який момент. Низька ж ліквідність спричинює ускладнення збутової діяльності сільськогосподарських товаровиробників, зниження ефективності їх матеріально-технічного забезпечення. При ко-

ефіцієнті ліквідності, більшому за нормативне значення (понад 3,4) (у ТОВ "Укрзернопром", ТОВ "Житомирнасістрав", СВК "Світлоч", СТОВ "Украгротехтрейд", ФГ "Царічино", СФГ "Ставрів" та СФГ "Миколай") використання оборотних активів здійснюється неефективно.

Фінансова стійкість підприємства є певним ступенем забезпечення його запасів і витрат власними й позиковими джерелами їх формування, співвідношенням обсягів власних і позикових засобів [7].

На рисунку 1 показано в динаміці значення коефіцієнта фінансової стійкості підприємств вибірки.

Аналізуючи рисунок 1, можна зробити висновок, що досліджувані підприємства вибірки мають середній або нестабільний рівень фінансової стійкості. Нормативне значення, яке повинне перевищувати одиницю, спостерігається у СПП "Лад", ТОВ "Укрзернопром", ТОВ "Жи-

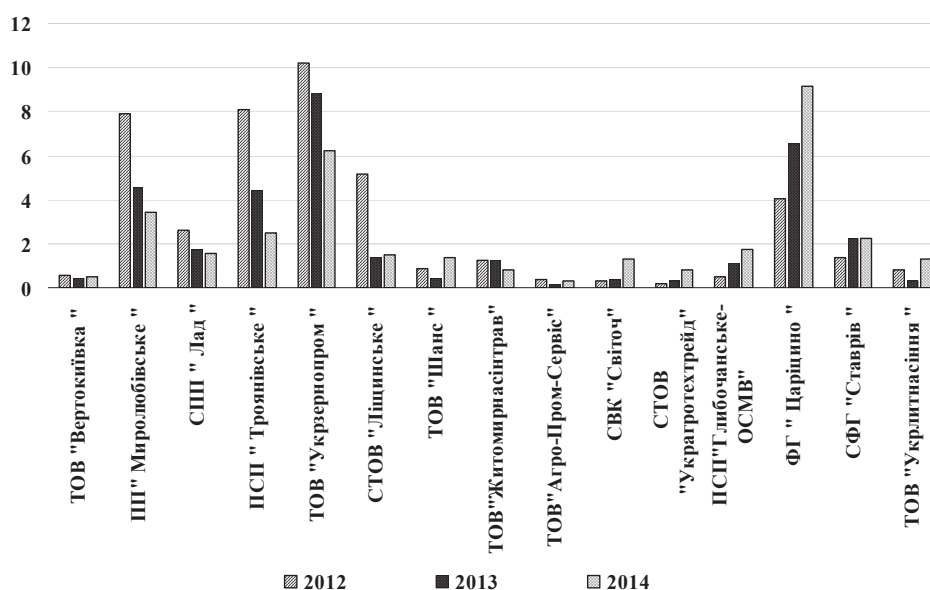
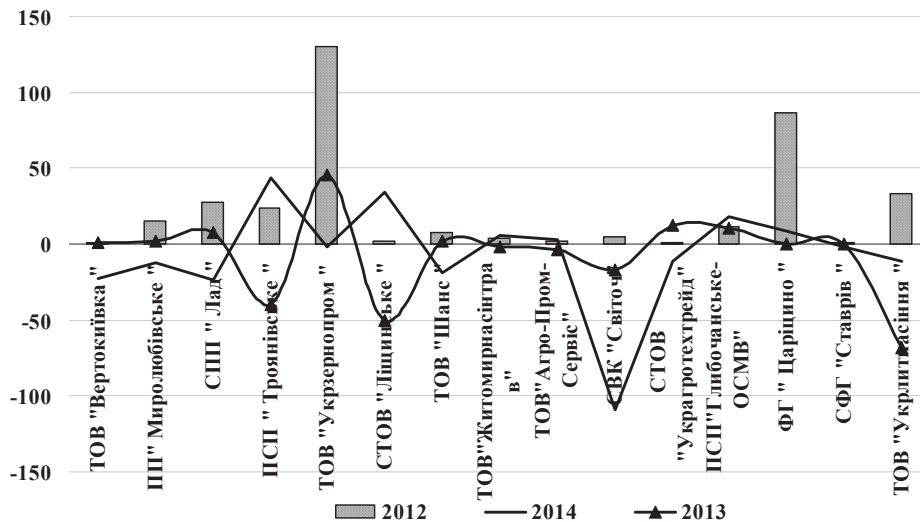

Рис. 2. Динаміка коефіцієнтів оборотності основних засобів (фондовіддачі) сільськогосподарських підприємств Житомирського району за 2012–2014 рр.

Джерело: розраховано на основі даних [7].

Рис. 3. Загальна рентабельність сільськогосподарських підприємств Житомирського району за 2012–2014 рр.

Джерело: розраховано на основі даних [7].

томирнасінтрав", ТОВ "Агро-Пром-Сервіс", СТОВ "Украгротехтрейд", ФГ "Царічино". У таких підприємствах, як СФГ "Ставрів" та ТОВ "Шанс" значення досліджуваного показника досягло нормативного у 2014 році, а у ТОВ "Укрлітнасіння" фінансова стійкість знизилась до 0,84.

Показник ділової активності підприємств свідчить про те, наскільки ефективно воно використовує наявні кошти. Оцінка ділової активності є підставою для визначення результативності діяльності суб'єкта господарювання шляхом застосування комплексного показника ефективності використання виробничих і фінансових ресурсів, що формує оптимальне співвідношення темпів зростання основних засобів, а також зумовлює проміжні та кінцеві результати діяльності [9].

Показники оборотності мають вагоме значення для оцінки платоспроможності підприємства, бо їх величина показує, за який період можна перетворити наявні у підприємства активи в грошову форму. Розрахований

показник фондівдачі для вибірки підприємств наведено на рисунку 2.

Особливістю сільськогосподарських підприємств є те, що деякі виробники навмисно зволікають з реалізацією виробленої продукції, розраховуючи на підвищення ринкової ціни, звідси процес реалізації та отримання доходів потребує більше часу. При цьому збільшується термін повернення використаних на виробництво ресурсів. З рисунку 2 бачимо, що більшість досліджуваних підприємств має високий рівень оборотності основних засобів (ТОВ "Укрзернопром" — 10,2; ПП "Миродлюбівське" — 7,8 та ін.) при нормативному значенні цього показника 1,1. Тобто зазначені підприємства досить ефективно використовують свої активи.

На рисунку 3 наведено розрахункові значення загальної рентабельності досліджуваних сільськогосподарських підприємств у динаміці.

Ефективність вкладання коштів у виробництво та раціональність їх використання оцінюється на підставі

Таблиця 2. Агрегатна модель оцінки ймовірної кризи та банкрутства сільськогосподарських підприємств Житомирського району за 2014 р.

№	Назва підприємства	Власні обігові кошти	Нормальні джерела формування запасів	Запаси та витрати	Рівень стійкості за співвідношенням ЗВ, НДФЗ та ВОК
1	ТОВ "Вертокийівка"	-1748	-1730	11669	нестійке
2	ПП "Миродлюбівське"	-700	1594	2430,5	нестійке
3	СПП "Лад"	2925	4482	6890,5	нестійке
4	ПСП "Троянівське"	-363	-313	12,5	нестійке
5	ТОВ "Укрзернопром"	2270	2461	2,5	достатне
6	СТОВ "Ліщинське"	-38915	-36875	25237	нестійке
7	ТОВ "Шанс"	1611	1620	2339	нестійке
8	ТОВ "Житомирнасінтрав"	3584	3802	755,5	абсолютна
9	ТОВ "Агро-Пром-Сервіс"	1200	2692	3035	нестійке
10	СВК "Світоч"	4479	4542	243,5	абсолютна
11	СТОВ "Украгротехтрейд"	943	1366	921	достатне
12	ПСП "Глибочанське-ОСМВ"	-1665	-445	1325,5	нестійке
13	ФГ "Царічино"	1384	1384	120,5	нестійке
14	СФГ "Ставрів"	1371	1449	181	нестійке
15	ТОВ "Укрлітнасіння"	-1007	-39	2015,5	нестійке

Джерело: розраховано на основі даних [7].

показників рентабельності. З рисунка 3 бачимо, що рентабельність сільськогосподарських підприємств Житомирського району в цілому набагато зменшилась у 2014 р. У зв'язку зі зниженням доходів від виробничої діяльності та зростання адміністративних витрат, витрат на збут та закупівлі більшість досліджуваних суб'єктів господарювання стали збитковими і нерентабельними.

Проведений аналіз дозволяє класифікувати досліджувані підприємства (табл. 2) на групи з критичним, близьким до критичного і задовільним фінансовим станом у 2014 році.

З метою більш об'єктивної діагностики кризи на підприємствах необхідно оцінити ймовірність банкрутства. Її здійснюють на основі кількісного та якісного підходів. Кількісний підхід використовує фінансові коефіцієнти для прогнозування кризового стану. Якісний підхід передбачає порівняльний аналіз характеристик діяльності підприємства (спеціальних критеріїв, за допомогою яких виконується оцінка ймовірності банкрутства).

Нами зроблено спробу застосувати агрегатну (балансову) модель оцінки кризового стану для сільськогосподарських підприємств. З цією метою використано наступні агрегати:

- 1) власні обігові кошти;
- 2) нормальні джерела формування запасів;
- 3) запаси та витрати.

Співвідношення зазначених агрегатів формує три рівні стійкості (табл. 2):

1. Абсолютна фінансова стійкість або стабільний розвиток, досягнення якої відбувається за умови: запаси та витрати менше власних обігових коштів.

2. Достатній фінансовий стан на підприємстві, яка відповідає такій нерівності: власні обігові кошти менше запасів та витрат, а вони в свою чергу менше нормальних джерел формування запасів.

3. Нестійке фінансове становище, загроза виникнення кризи на підприємстві, яке відповідає нерівності: запаси та витрати більше нормальних джерел формування запасів.

Зроблені розрахунки свідчать про те, що більшість підприємств вибірки (СПП "Лад", ТОВ "Укрзернопром", СВК "Світоч" та інші) має в наявності власні обігові кошти, що покращує здійснення виплат та дає можливість проводити виробничу діяльність вчасно.

Нормальні джерела формування запасів у ПП "Миролубівське", СФГ "Ставрів", ТОВ "Житомирнасинтрав" та ін. мають позитивні значення і свідчать про спроможність цих підприємств сплатити довгострокові зобов'язання та розраховатись з кредиторською заборгованістю за поточними виплатами, в тому числі й за отриманими послугами.

Оцінка третього агрегата — запасів та витрат — демонструє, що для ТОВ "Вертокиївка", ПП "Миролубівське", СПП "Лад", СТОВ "Ліщинське" та ін. відбувається спад у активності підприємства. Великі суми надпланових запасів показують уповільнення оборотності оборотного капіталу, починають з'являтися проблеми з ліквідністю на підприємстві, що відповідає негативно впливу на фінансовий стан.

Перше співвідношення показників власних обігових коштів з запасами та витратами свідчить про те, що у ТОВ "Житомирнасинтрав" та СВК "Світоч" немає залежності від зовнішніх джерел (кредитів) для покриття своїх витрат. Причиною цього є достатня кількість власних обігових коштів, які знаходяться в розпорядженні підприємства на момент необхідності їх використання.

Такий тип фінансової стійкості підприємства вважається достатнім для його розвитку, але на сьогодні використання позичених грошових коштів є розповсюдженим методом розвитку для багатьох виробників. Оскільки переваги від отримання кредитів на розвиток своєї діяльності та на вдосконалення виробництва отримуються повною мірою таким способом.

До достатнього типу із вибірки підприємств увійшли лише два ТОВ "Укрзернопром" та СТОВ "Украгро-техтрейд", що свідчить про ефективне використання у них нормальних джерел формування запасів, позичених та залучених коштів, період погашення яких здійснюється у поставлені строки.

Нестійкий фінансовий стан свідчить про те, що у ТОВ "Вертокиївка", ПП "Миролубівське", СПП "Лад", ПСП "Троянівське", СТОВ "Ліщинське", ТОВ "Шанс", ТОВ "Агро-Пром-Сервіс", ПСП "Глибочанське-ОСМВ", ФГ "Царіцино", СФГ "Ставрів", ТОВ "Укрлітнасиння" виникають деякі тимчасові проблеми з погашенням своєї заборгованості або з отриманням дебіторської заборгованості за виконані роботи. Тобто джерел фінансування запасів та витрат не вистачає для нормального функціонування та здійснення діяльності.

У даній моделі виділяють ще один тип — це кризове фінансове становище або загроза банкрутства, яке діагностується в разі наявності таких ознак:

— у разі дотримання вимоги попереднього типу (тобто затрати більше ніж нормальні джерела формування запасів),

— непогашена вчасно у відповідні строки кредиторська заборгованість.

До цього типу із досліджуваних підприємств відносять — СТОВ "Ліщинське" та СВК "Світоч". Кредиторська заборгованість яких на кінець звітного періоду не була погашена.

Отже, у разі діагностування останнього типу агрегатної моделі необхідним наступним етапом є розробка ефективного антикризового управління або програми для виходу з кризового становища.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, для зміцнення фінансового стану сільськогосподарських підприємств необхідно:

- знижувати собівартість продукції шляхом зменшення постійних витрат на управлінський персонал;
- покращити оптимізаційну структуру капіталу, де можливість використання залучених коштів для удосконалення матеріально-технічної бази є ефективною;
- удосконалити співвідношення основного та оборотного капіталу, для покращення ліквідності діяльності підприємства;
- скорочення затрат уречевленої праці для зменшення умовно-змінних витрат;
- прискорення оборотності грошових потоків — для запобігання виникненню ризику неплатоспроможності здійснення попереднього моніторингу фінансової стійкості покупця, розглянути можливості використання факторингу та векселів для прискорення обороту грошових коштів;
- вираховування оптимального та ефективного співвідношення власного і позикового капіталу.

Здійснена оцінка ймовірності кризи та банкрутства за агрегатною моделлю дає змогу оцінити стан суб'єкта господарювання. Розкритий поетапний алгоритм агрегатної моделі оцінки є оптимальним способом виявлення проблем у виробничій діяльності для сільськогосподарських підприємств. Результати отримані за проведеними дослідженнями свідчать про нестійкий стан більшості підприємств. Звідси для оптимізації своєї діяльності суб'єктам господарювання потрібно провести необхідні міри для запобігання виникненню кризи та банкрутства.

Перспективами подальших досліджень є обґрунтування важливості здійснення оптимального та ефективного антикризового управління у сільськогосподарських підприємствах. Визначенню попередження і прогнозування виникнення кризових явищ на підприємстві та на основі цього створення алгоритму антикризового менеджменту, приділятиметься увага в подальшому.

Література:

1. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз [Текст]: монографія. — К.: КНЕУ, 2005. — Т. 206.
2. Біломістна І. І. Антикризове фінансове управління підприємством в сучасних умовах господарювання / І. І. Біломістна, О. М. Біломістний, М. С. Крамська // Фінансово кредитна діяльність: проблеми теорії і практики: зб. наук. праць. — 2013. — № 1 (14). — С. 90—96.
3. Бланк І. О. Управління фінансами підприємств [Текст]: підруч. / І. О. Бланк, Г. В. Ситник; Київський національний торговельно-економічний ун-т. — К.: [б. в.], 2006. — 780 с.
4. Воронкова А. Е. Діагностика стану підприємства: теорія і практика [Текст]: монографія / А. Е. Воронкова, Р. З. Вечерковські, Д. К. Воронков, Н. Г. Калюжна, Е. Н. Коренев, І. В. Мажура; Харк. нац. екон. ун-т. — 2-ге вид., переробл. і доповн. — Х.: ІНЖЕК, 2008. — 520 с.
5. Гудзь О. Є. Діагностика та управління платоспроможністю в сільськогосподарських підприємствах // Сталий розвиток економіки — 2011 р. — № 7 (10). — с. 171—175.
6. Дем'яненко М. Я. Фінансова криза в аграрному секторі АПК / М. Я. Дем'яненко, М. Й. Малік // Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. — 2010. — Вип. 7(1). — С. 408—414.
7. Жидяк О. Р. Фінансовий стан та вдосконалення контролю за фінансовими показниками аграрного підприємства / О. Р. Жидяк // Вісник Таврійського державного аграрного університету. — 2011. — № 10. — С. 138—142.
8. Ковалев В. В. Фінансовий менеджмент [Текст]: теорія і практика / В. В. Ковалев. — 2-е изд., перераб. і доп. — М.: ТК Велби, Проспект, 2007. — 1024 с.
9. Кошельник В. М. Напрями зміцнення фінансового стану аграрних підприємств у посткризовий період їх розвитку / В. М. Кошельник, Л. В. Побережна // Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. — 2013. — Вип. 10(1). — С. 262—270.
10. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: Теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій [Текст]: монографія. — К.: КНТЕУ, 2001. — 580 с.
11. Островська О. А. Оцінка фінансового стану підприємств та шляхи її удосконалення (на прикладі підприємств будівельних матеріалів): автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / О. А. Островська; Київ. нац. екон. ун-т. — К., 2004. — 20 с.
12. Поддєрьогін А. М. Фінансова стійкість підприємств у економіці. України [Текст]: монографія / А. М. Поддєрьогін, Л. Ю. Наумова. — К.: КНЕУ, 2011. — 184 с.
13. Сокиринська І. Г. Аспекти стратегічного розвитку підприємства / І. Г. Сокиринська, О. В. Хохлова // Вісник Сумського державного університету. Сер.: Економіка. — 2011. — № 4. — С. 165—168.
14. Фінансова звітність сільськогосподарських підприємств Житомирської області за 2012—2014 рр. / Гол. упр. агропром. розвитку держ. адміністрації Житомир. обл. — Житомир, 2012—2014 рр.
15. Черненко В. А. Антикризове управління [Текст]: підручник і практикум для академічного бакалаврату / В. А. Черненко, Н. Ю. Шведова. — М.: Видавництво Юрайт, 2015. — 409 с.
16. Conan J. Variables explicatives de performance et controle de gestion dans les P.M.I. / J. Conan, M. Holder / These d'Etat, CERG, Universite Paris Dauphine. — 1979.
17. Springate, Gordon L. V., "Predicting the Possibility of Failure in a Canadian Firm. Unpublished M.B.A. Research Project, Simon Fraser University. — January 1978.
18. Taffler R. J., Tisshaw H. Going, Going, Gone — Four Factors which Predict. Accountancy, 1977, no. 3, pp. 50—54.

References:

1. Andrijchuk, V. H. (2005), *Efektivnist' diial'nosti ahrarynykh pidpryemstv: teoriia, metodyka, analiz: monohrafiia* [Efficiency of agricultural enterprises: the theory, methodology, analysis, monograph], KNEU, Kyiv, Ukraine.
2. Bilomistna, I. I. (2013), "Crisis financial management in the modern business environment". *Finansovo kredytna diial'nist': problemy teorii i praktyky*: zb. nauk. prats', vol. 1 (14), pp. 90—96.
3. Blank, I. O. (2006), *Upravlinnia finansamy pidpryemstv* [Financial management of enterprises], Kyivs'kyj natsional'nyj torhovel'no-ekonomichnyj un-t. Kyiv, Ukraine.
4. Voronkova, A. E. (2008), *Diahnostyka stanu pidpryemstva: teoriia i praktyka*: monohrafiia [Diagnostics of the enterprise: Theory and Practice: Monograph], 2nd ed, Khark. nats. ekon. un-t., INZhEK, Kharkov, Ukraine.
5. Gud'z', O. Ye. (2011), "Diagnosis and management of solvency of agricultural enterprises", *Stalyj rozvytok ekonomiky*, vol. 7 (10), pp. 171—175.
6. Dem'ianenko M. Ya. (2010), "Financial crisis in the agricultural sector, agribusiness", *Ekonomichni nauky. Tseriia: Oblik i finansy*, 7(1), pp. 408—414.
7. Zhydiak, O. R. (2011), "Financial condition and improving monitoring the financial performance of the agricultural enterprise", *Visnyk Tavrijs'koho derzhavnoho ahrarynoho universytetu*, vol. 10, pp. 138—142.
8. Kovalev, V. V. (2007), *Fynansovyj menedzhment: teoriya y praktyka* [Financial Management: Theory and Practice]. 2nd ed, TK Velby, Prospekt, Moscow, Russia.
9. Koshel'nyk, V. M. (2013), "Directions to strengthen the financial condition of agriculture in the post-crisis period of development", *Ekonomichni nauky. Ser.: Oblik i finansy*, vol. 10(1), pp. 262—270.
10. Lihonenko, L. O. (2001), *Antykryzove upravlinnia pidpryemstvom: Teoretyko-metodolohichni zasady ta praktychnyj instrumentarij*: Monohrafiia [Crisis management now: Theoretical and methodological principles and practical tools: Monograph], KNTEU, Kyiv, Ukraine.
11. Ostrovs'ka, O. A., (2004), "Evaluation of the financial situation of enterprises and ways of its improvement (for example, building materials enterprises)", Candidate of economic sciences Thesis, Finance, money circulation and credit, Kiev. nat. Econ. Univ., Kyiv, Ukraine.
12. Poddier'ohin, A. M. (2011), *Finansova stijkist' pidpryemstv u ekonomitsi. Ukrainy: monohrafiia* [Financial sustainability of enterprises in the economy. Ukraine: monograph], KNEU, Kyiv, Ukraine.
13. Sokyryns'ka, I. H. and Khokhlova, O. V. (2011), "Strategic aspects of enterprise development", *Visnyk Sums'koho derzhavnoho universytetu. Ser.: Ekonomika*, vol. 4, pp. 165—168.
14. Zhytomyr Regional State Administration (2015), *Finansova zvitnist' sil's'kohospodars'kykh pidpryemstv Zhytomyrs'koi oblasti za 2012—2014 rr.* [The financial statements of agricultural enterprises of Zhytomyr region for 2012—2014], Hol. upr. ahroprom. rozvytku derzh. administratsii Zhytomyr. obl., Zhytomyr, Ukraine.
15. Chernenko, V. A. and Shvedova, H. Yu. (2015), *Antykryzove upravlinnia: pidruchnyk i praktykum dlia akademichnoho bakalavratu* [Crisis Management: textbook and practicum for undergraduate academic], Vydavnytstvo Yurajt, Moscow, Russia.
16. Conan, J. (1979), *Variables explicatives de performance et controle de gestion dans les P.M.I., These d'Etat*, CERG, Universite Paris Dauphine.
17. Springate, Gordon L. V. (January 1978), *Predicting the Possibility of Failure in a Canadian Firm*. Unpublished M.B.A. Research Project, Simon Fraser University.
18. Taffler, R.J. and Tisshaw, H. (1979), "Going, Going, Going-Four Factors Which Predict", *Accountancy*, no. 3, pp. 50—54.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2016 р.